

Vogels in de winter van 2009/2010

Dick A. Jonkers

Nederland was van december 2009 tot ver in februari 2010 in de ban van sneeuw en ijs. Vanaf 1996 was er niet meer zo'n koude winter geweest en sinds 1979 was dit een winter waarin ons land nog nooit zo'n groot aantal dagen onder een sneeuwdek had gelegen. Kortstondige dooiperiodes probeerden het koufront dat noordelijk en oostelijk van ons land lag te verdrijven. Hoe reageerden de vogels op deze barre weersomstandigheden?

Open landschap

Uit Duitsland en het noorden van Nederland waren alle ganzen verdwenen, omdat de graslanden onder het dikke sneeuwdek schuil gingen en het voedsel daardoor niet te bereiken was. In het gebied onder de lijn Amsterdam-Zwolle was goed te merken dat er veel minder sneeuw lag. Er hielden zich vele duizenden ganzen op, die voortdurend heen en weer pendelden op zoek naar goede foerageergebieden. Die bewegingen werkten in het voordeel van de ganzenflappers. Vanuit de vier hutten die zich in Eemland en Arkemheen bevinden zagen zij kans maar liefst 1687 ganzen te vangen voor ringonderzoek. De hongerige ganzen kwamen maar wat graag af op de lokkers, die veiligheid en voedsel suggereerden. Het merendeel van de gevangen ganzen bestond uit Kolganzen; daarbij viel op dat er vaak forse en dus ook zware exemplaren tussen zaten, wat kan duiden op ver weg liggende oostelijke herkomst. Ook waren veel Brandganzen van de partij, door de strenge winter veel meer dan normaal. Verder een behoorlijk aantal Toendrarietganzen en enkele Grote Canadese Ganzen. Zelfs enkele exemplaren van de Kleine Rietgans, een soort die de afgelopen tien jaar incidenteel is bemachtigd. Wat de ganzenflappers en de ringers betreft mogen er nog wel meer van dit soort winters komen.

In de poldergebieden lagen vrij veel dode Knobbelzwanen, die het niet gered hadden. Het is niet bekend hoe de Kleine Zwanen het er afgebracht hebben, maar zij zijn wel wat gewend. Wanneer zij in de lente in hun broedgebieden Siberië arriveren kunnen daar nog winterse omstandigheden heersen. Foeragerende groepen zwanen vertoonden een apart gedrag. In de barre kou en sneeuw gingen zij op het land zitten met de poten onder het isolerende verenkleed. Vanuit de zitplek graasden zij met hun lange nekken de omgeving daarvan af. Wanneer die niets meer te bieden had verplaatsten zij zich een klein eindje. In Eemland wordt dit gedrag 'pootje breuen' genoemd. Een efficiënte vorm van energiebesparing. Wulpen hadden het ook zwaar, maar bleven in Eemland hangen. Een muskusrattenvanger vond diverse dode exemplaren. In de Noordpolder te Veld en aan de rand van het Eemmeer is enkele keren een Roerdomp gesignaleerd, die kon overleven door de relatieve rust die daar heerst. Er wordt daar namelijk nauwelijks geschaatst, daarnaast is er een kilometers lange rietrand en waren er hier en daar plekken met open water. Meerkoeten concentreerden zich in januari o.a. langs de Eem, waar scheepvaart naar Amersfoort de rivier open hield. Ze foerageerden op de dijk en langs de weg aan de onderkant bij de oostzijde van de dijk. Het

verkeer eiste onder hen veel slachtoffers. Langs wegen lagen ook hier en daar Buizerds, die aangetrokken werden door doodgereden dieren.

Hoe het de IJsvogels is vergaan is op dit moment nog niet bekend. Na de klap in de winter 2008/2009 zal hun broedvogelstand een nieuwe dreun hebben gekregen. Ook van andere soorten is onbekend hoe zij de winter doorstaan hebben. Dat zal moeten blijken uit de resultaten van broedvogelmonitoringprojecten, die al jaren achtereen zijn uitgevoerd. Intrigerend is of een pure standvogel, zoals de Winterkoning het er af heeft gebracht.

Bijvoeren

Van diverse kanten kwamen berichten dat er weinig gebruik is gemaakt van voertafels en andere voederplaatsen. De vogels die wel op het voer afkwamen, meden volgens de waarnemers de vetbollen. Zijn die vogels soms kwaliteitbewust geworden? De samenstelling van de bollen laat nogal eens te wensen over. Of het geringe aantal bezoeken bij de informanten wijd verbreid was, of dat de vogels naar andere oorden zijn getrokken zal wel een raadsel blijven. Misschien kunnen de resultaten van ons tuinvogelonderzoek helderheid verschaffen. 31 januari was overigens een dag waarop vogels massaal wegtrokken. Vanuit het noorden rukte een front op met zware sneeuwbuien. De hele dag door vlogen Kramsvogels en Koperwieken

massaal over. Soms landden enkelingen binnen de bebouwing, zagen daar geen bessen meer en trokken daarna weer verder.

Vogelhospitaal Naarden

Een goede maat voor het nagaan van de gevolgen van de strenge winter voor de vogels is het aantal binnengekomen slachtoffers bij het Vogelhospitaal in Naarden. Dit zat overvol en de beheerder, vrijwilligers en stagiaires hebben hun handen vol gehad om de patiënten weer op de vleugels te krijgen. Vooral Knobbelzwanen, Meerkoeten, meeuwen en eenden kwamen geregeld binnen met de dierenambulances, maar kleinere vogels veel minder. Die vallen niet zo op in het buitengebied, zijn vaak minder kwetsbaar en weten in veel gevallen toch nog wel ergens wat voedsel te bemachtigen.

Min of meer bijzondere gasten in het Vogelhospitaal waren vier Roerdompen en eenzelfde aantal Houtsnippen. De Knobbelzwanen waren het talrijkst met 54 exemplaren. Nog nooit in het bestaan waren er zoveel tegelijk aanwezig. Zij moesten vaak van het ijs worden gehaald waarin zij zaten vastgevroren. Er moest nieuwe ruimte worden vrij gemaakt om ze allemaal te kunnen herbergen. Voor deze en andere schrokoppen was het voer haast niet aan te slepen. Per dag zijn zo'n negentig broden en tien kilo graan geserveerd. Het opvangcentrum heeft daardoor een behoorlijke financiële veer moeten laten.